

Interview met William McNeill

Het blikveld van mensen is de afgelopen eeuw in twee opzichten revolutionair verruimd. In geografische zin hebben mensen steeds meer weet van het bestaan van andere samenlevingen buiten de eigen leefgemeenschap. En in historische zin is het domein van kennis opgerekt van zo'n 4000 jaar (de stammensamenlevingen zoals die in de bijbel worden beschreven) tot menselijk leven dat miljoenen jaren teruggaat.

Dit heeft geleid tot het ontstaan van een nieuwe discipline binnen de geschiedkunde: wereldgeschiedenis of mensheidsgeschiedenis. Aan de universiteiten ontstaat steeds meer interesse voor dit globale en generalistische specialisme. Het is daarbij opvallend dat dit vakgebied het niet alleen moet hebben van de onderzoeksresultaten van historici. Ook het werk van sociologen, antropologen, biologen en archeologen vindt er een onderkomen en draagt bij aan de voortgang van dit vakgebied. Die recente opbloei blijkt onder meer uit het nieuwe tijdschrift *Journal of World History*, dat sinds 1989 verschijnt en waarin mensen met de meest uiteenlopende achtergronden publiceren.

Eén van de belangrijke gangmakers van deze discipline is de Amerikaanse historicus William McNeill. McNeill was hoogleraar geschiedenis aan de Universiteit van Chicago - hij is nu met emeritaat - en zijn status is onomstreden; hij werd in 1985 gekozen tot president van de American Historical Association.

McNeill was onlangs in Nederland voor een studiedag over Johan Goudsbloms boek *Fire and Civilization*.¹ De daarop volgende zondagmiddag sprak hij op een druk bezochte bijeenkomst in Paradiso over 'The Conceptualization of World-history'. En daags daarna liet hij aan de Onderzoeksschool Sociale Wetenschap Amsterdam een proefballon op over zijn huidige onderzoek: *Dance, Drill and Bonding in Human History*; over de emoties die worden teweeggebracht wanneer groepen mensen in een gelijk ritme bewegen. Zelf beschouwde hij

¹ Een interview van Warna Oosterbaan in NRC/Handelsblad (19-11-1992) ging aan McNeill's komst naar Nederland vooraf. Wij hebben de vrijheid genomen - en gekregen - om waar dit zo uitkomt van dat interview gebruik te maken.

deze laatste lezing nadrukkelijk als 'werk in uitvoering'. Zijn interesse voor dit onderwerp dateert nog uit zijn tijd als dienstplichtige soldaat. Diensttijd betekende toen - net als nu - in de eerste plaats maanden van eindeloze exercitie. Daarbij was het hem opgevallen dat, hoewel het voortdurend marcheren zo op het oog een weinig verheffende tijdspassing was, dit bij hem en zijn mede-recruten een niet in woorden uit te drukken positieve emotie teweeg bracht. De stelling die McNeill hieraan verbond was dat het groepsgewijs bewegen in een gelijk ritme een uniek menselijk fenomeen is - dit geldt voor het marcheren van legers, maar ook voor dansen in groepsverband. Een emotie die de samenbinding tussen mensen op basis van taal overstijgt en mogelijkwijs - zo speculeerde hij - zelfs aan taal vooraf ging. Deze manier van denken, die de kaders van de geschiedenissen van specifieke samenlevingen overstijgt, is karakteristiek voor zijn gehele oeuvre.

Het magnum opus van McNeill is *The Rise of The West*. Dit boek verscheen in 1963 - hij was toen 46 jaar - en het is ondertussen aan de derde druk toe. De titel is enigszins misleidend omdat het boek niet een geschiedenis van alleen het Westen is. Het is een prototype van het genre wereldgeschiedenis, waarin McNeill pas in de latere hoofdstukken uit de doeken doet waarom westerse samenlevingen na 1500 na Chr. de wereld in hoge mate zijn gaan beheersen, onder meer ten koste van de Aziatische en Zuid Amerikaanse culturen.

In *The Rise of The West* werkt McNeill zijn centrale these uit: het contact tussen verschillende culturen is de motor achter de wereldgeschiedenis. Het vermogen van samenlevingen om bruikbare uitheemse cultuurelementen in de eigen cultuur op te nemen vormt de belangrijkste verklaring voor het succes van de ene samenleving boven de andere. Zo wijst hij er op dat de boekdrukkunst, het kompas en het buskruit - drie nieuwe technieken met behulp waarvan West-Europa zijn wereldhegemonie vestigde - alle drie in oorsprong Chinese cultuurgoederen waren die men in West-Europa van China had afgekeken.

Hoewel *The Rise of The West* in de Verenigde Staten als zijn belangrijkste boek geldt - en McNeill ziet dat zelf ook zo -, is hij in Nederland vooral bekend als de auteur van *Plagues and Peoples* (1976), van dit boek verscheen er in 1986 een Nederlandse vertaling. En toch is *Plagues and Peoples* niet meer dan een uitstapje binnen het grote kader van de *The Rise of The West*. Hetzelfde geldt voor *The Pursuit of Power* (1983), waarin McNeill de sociale geschiedenis

William McNeill *(foto Fred Spier)*

van militaire technieken beschrijft.

In zijn lezing in Paradiso ('The Conceptualization of World-history') verhaalde McNeill hoe in de Verenigde Staten de belangstelling groeit voor het vak wereldgeschiedenis. Dat heeft een heel praktische reden: de Amerikaanse leraren geschiedenis op middelbare scholen, die leerlingen in hun klassen hebben die afkomstig zijn uit alle continenten, voelden zich lange tijd ongemakkelijk omdat zij bij het vak geschiedenis tot voor kort alleen de geschiedenis van Europa en de Verenigde Staten behandelden. Maar nu zijn de *high schools* in sommige Amerikaanse staten wettelijk verplicht wereldgeschiedenis aan hun studenten te onderwijzen. Bij gebrek aan een synthetiserende theorie krijgt deze wereldgeschiedenis meestal vorm door naast elkaar de geschiedenissen van de verschillende continenten te behandelen: een blok Europese geschiedenis, een blok Aziatische geschiedenis etc. Dat is weliswaar niet het model van wereldgeschiedenis dat McNeill voor ogen heeft, maar het is wel een goede voedingsbodem om dit vakspecialisme een kans te geven aan te slaan en zich verder te ontwikkelen.

In het nu volgende interview beantwoordde William McNeill enkele vragen die vooral betrekking hadden op de noodzaak en de mogelijkheden om het vak wereldgeschiedenis aan universiteiten te institutionaliseren.

De theoretische traditie van wetenschapsmensen die zoeken naar de structurerende principes - noem het patronen - in de wereldgeschiedenis is springlevend in verscheidene intellectuele kringen: onder historici, antropologen, sociologen en anderen. Het is duidelijk dat wereldgeschiedenis, een discipline in opkomst, gebaat zou zijn bij een interdisciplinaire inspanning. Hoe zou dat gestimuleerd kunnen worden, zowel in intellectuele als in institutionele zin?

McNeill: Ik denk dat een interdisciplinaire benadering in onze poging de menswetenschappen als geheel te begrijpen geboden is, en dat tevens de verworvenheden van de verscheidene disciplines die je bij elkaar kunt brengen erbij betrokken moeten worden. En dat er ook een effectieve uitwisseling onder de representanten van de verschillende opleidingen tot stand moet worden gebracht. Het is echter evenzeer waar dat er door het bestaan van nationale grenzen en taalgrenzen van elkaar onderscheiden tradities bestaan die structureel

verankerd zijn in onze universiteiten en onderwijssystemen; onderlinge discussie tussen die tradities lijkt heel erg wenselijk. Om dat te bereiken zijn we voor een deel aangewezen op boeken. Wij schrijven een boek en iemand anders, in een andere omgeving, leest het en doet ermee wat hij of zij ermee kan doen. Ontmoetingen in levende lijve kunnen soms heel produktief zijn. Maar soms worden er veel woorden uitgewisseld zonder enig resultaat. Je kunt dat met geen mogelijkheid voorspellen. De ideale onderwijsvorm in het hoger onderwijs is die van de kleine groep, het seminar, een professor en een aantal ouderejaars die met elkaar praten, die hun ideeën en onderzoek aan elkaar voorleggen en zo tot inzicht op hun gebied proberen te komen. Zo kun je wereldgeschiedenis beoefenen. Elk onderwerp kan denk ik zo bestudeerd worden. Althans, wanneer de beoefening van wereldgeschiedenis een waardige, vaste plaats inneemt in postdoctorale opleidingen. Dat is doorgaans niet het geval op het ogenblik. Wereldgeschiedenis als onderwerp van seminars op dat niveau wordt niet nagestreefd. Dat is jammer, vind ik. Maar ik ben er niet van overtuigd dat het aantrekken van antropologen en sociologen, en economen, psychologen, historici en noem maar op, en hen vragen wereldgeschiedenis te gaan beoefenen de zaak efficiënter zou maken. Ik betwijfel dat. In de grond van de zaak is het door het lezen van boeken en door een zo breed mogelijke ontvankelijkheid voor ideeën dat zo'n grootschalige constructie van een beeld van het verleden tot stand kan komen. Naarmate de literatuur over de wereldgeschiedenis omvangrijker wordt zal die zichzelf continueren. Mensen lezen een boek, lezen andere boeken, denken over de leemtes ertussen en zo zal wereldgeschiedenis wellicht een levendige academische discipline worden. Dat is wat ik verwacht.

Dat is ook uw ervaring geweest, veronderstel ik?

McNeill: Ja, tot op zekere hoogte is dat zo. Ik heb het eigenlijk alleen gedaan, aanvankelijk. Toen ik begon heb ik tien jaar gelezen, zo intensief als ik kon. Ik moet erbij zeggen dat ik een beurs had die me in staat stelde de helft van het jaar vrij te nemen. Ik gaf dus een half jaar onderwijs en kon dan vrij nemen en zes maanden gaan lezen. Ook raadpleegde ik collega's van de Universiteit van Chicago en van elders, als ik richtlijnen wilde over literatuur en adviezen over waar ik mee moest beginnen. Toen ik me wilde verdiepen in China ging ik naar historici die zich met China bezighielden en vroeg hen: 'Geef me wat aanwijzingen'. Die gaven ze. Dus het is niet een

volslagen solitaire aangelegenheid. Maar in de grond van de zaak wel, als iemand denkt dit wil ik bestuderen, dan lees je boeken, praat met mensen, je hebt ideeën en die probeer je uit te denken. Tegenwoordig is er een veel omvangrijker literatuur over wereldgeschiedenis dan vijfendertig jaar geleden toen ik begon. Dat zal het een stuk eenvoudiger maken. Bestaande boeken bevatten modellen en richtlijnen voor onderzoek. Maar ik denk dat het altijd een individuele onderneming, of die van een kleine groep zal zijn. Wanneer er aan elke universiteit in het land een professor zou zijn die dit een goed onderwerp vond voor een seminar voor gevorderde studenten, dan zou dat denk ik heel goed zijn. Maar zo is het niet en het zal nog wel een tijd duren voor het zover is, misschien komt het er wel nooit van.

Heeft u geprobeerd het te stimuleren? Bijvoorbeeld door wereldgeschiedenis als discipline aan de Universiteit van Chicago te vestigen?

McNeill: Wat ik gedaan heb in Chicago is twintig jaar lang een college wereldgeschiedenis geven aan jongerejaars studenten. Toen ik met pensioen ging hoopte ik eigenlijk dat mijn collega's zouden vinden dat dat belangrijk genoeg was om voort te zetten. Ik hoopte dat ze zouden proberen iemand te vinden die mijn cursus zou overnemen en wereldgeschiedenis zou doceren aan jongerejaars. Maar zo is het niet gegaan. Mijn collega's hadden het gevoel, of ze zeiden althans: 'Niemand anders kan het doen', wat volgens mij helemaal niet waar is. Maar dat beweerden ze en dus werd wereldgeschiedenis geschrapt. Het dilemma in de Verenigde Staten is dat de beste universiteiten - de universiteiten die de toon zetten en de intellectuele centra bij uitstek zijn - zich het minste bezighouden met wereldgeschiedenis. De instituten waar de belangstelling het grootst is staan het dichtst bij opleidingen voor leraren voor het middelbaar onderwijs. Want op tal van plaatsen in het land wordt op middelbare scholen wereldgeschiedenis gedoceerd, het is zelfs bij wet verplicht. Dus lerarenopleidingen proberen vaak wereldgeschiedenis te geven. Maar de elite-universiteiten hebben het allertraagst gereageerd op de intellectuele mogelijkheden van dit soort onderzoek. Ik vind dat ironisch, en ik vind het betreuenswaardig, maar het is een feit.

Heeft de wettelijke verplichting om op middelbare scholen les te geven in wereldgeschiedenis geleid tot een vraag naar cursussen op dit terrein bij universitaire studenten?

McNeill: Nou, vraag is wat sterk uitgedrukt. Studenten nemen meestal wat ze geboden wordt en zeggen: 'dank u wel'. Ze zijn in elk geval passief. Ja, op sommige instituten weten mensen dat ze wereldgeschiedenis moeten gaan doceren en die zouden het waarderen als ze daar les over kregen. Maar dat zijn de marginale instituten, marginaal in termen van prestige. En de uitdaging te proberen je allerbeste intellectuele krachten te wijden aan het begrijpen van de menselijke geschiedenis als geheel ... tja, veel van mijn collega's vinden dat aanmatigend, onmogelijk, of ze zijn tenminste niet geneigd dat zelf te proberen. Ze hebben hun eigen problemen en onderzoeksprojecten, in de traditie van het soort geschiedenis waar ze in opgeleid zijn. Dus waarom al die moeite? Die houding overheerst.

Rust er een stigma op wereldgeschiedenis, het stigma van de evolutionaire benadering?

McNeill: Ik dacht toen ik de stap waagde *The Rise of the West* te schrijven - toen ik eraan begon was ik nog een heel jonge man - dat ik ernstige kritiek te verduren zou krijgen, het soort kritiek dat Toynbee over zich heen kreeg. Maar dat gebeurde niet, mijn boek werd heel positief ontvangen. De recensies waren lovend. Mijn verdere loopbaan in dit vak heeft nooit geleden onder het feit dat ik een wereldgeschiedenis geschreven heb, of dat ik dat geprobeerd heb. Dus het was mogelijk, althans in mijn geval een dergelijk boek te schrijven en ervoor geëerd te worden. Dat was niet bepaald wat ik verwacht had. Ik had gedacht dat er veel meer negatieve kritiek zou komen. Maar het kan ook zijn dat relatief weinig van mijn oudere collega's de moeite hebben genomen het boek te lezen. Ze hadden het druk op hun eigen terrein en toen mijn boek uitkwam hadden ze niet het gevoel dat ze het hoefden te lezen. En dus hadden ze er niets over te zeggen, en zeiden dat heel beleefd tegen mij, of lieten dat na. Ik weet echter dat een groot aantal mensen die het boek wel lazen gevorderde studenten waren. Toen ik het boek schreef had ik dat lezerspubliek in gedachten, mensen die besloten hadden historicus te worden maar die het gevoel hadden dat de opleiding die ze gevolgd hadden op de een of andere manier eenzijdig was; dat gevoel had ik zelf gehad. Welnu, ik bood hun de mogelijkheid

geschiedenis in een grotere context te zien. En heel wat studenten die het boek gelezen hebben reageerden positief op de grotere reikwijdte in de tijd en ruimte die uit mijn boek naar voren kwam. Dus dat is wat ik dacht dat er zou gebeuren. Ik heb niet gedacht dat mijn leeftijdgenoten er erg ontvankelijk voor zouden zijn, maar dat een nieuwe generatie ertoe aangezet kon worden de onderwerpen die zij kozen voor hun dissertaties in een wat ruimere context te plaatsen. Ik denk dat dat gebeurd is en nog gebeurt.

Laten we iets specifiekere worden over de trends in het schrijven over wereldgeschiedenis. In sociologische en antropologische kring hebben een aantal eminente sociale wetenschappers gezocht naar conceptualisering van wereldgeschiedenis. Zo waren er onder sociologen bijvoorbeeld Max Weber, en nu in zijn voetspoor Randall Collins, van de universiteit van Californië. Norbert Elias dacht natuurlijk eveneens in die lijn. Verder zijn bijvoorbeeld Gerhard en Jean Lenski, Immanuel Wallerstein en Michael Mann te noemen. Dan zijn er antropologen als Leslie White, Julian Steward, Marshall Sahlins, Eric Wolf en Marvin Harris. Welke waarde kent u toe aan de bijdragen van deze collega's? Wat zijn hun meest interessante inzichten?

McNeill: Nou, weet u, van de lijst namen die u mij voorlegt is er haast geen enkele belangrijk voor me geweest. Voorzover ik iets van ze geleerd heb, was dat nadat mijn ideeën al min of meer gevormd waren. Hoe zal ik het zeggen? Wat was bijvoorbeeld mijn persoonlijke reactie op iemand als Max Weber? Hij was geen belangwekkende figuur voor mij, voor mijn vorming. Ik maakte pas kennis met zijn werk toen ik terugkwam na de oorlog en toen Max Weber plotseling heel populair was in de Verenigde Staten. In de vooroorlogse periode was hij nagenoeg onbekend. Zijn reputatie was afhankelijk van het feit dat zijn werk in het Engels werd vertaald, wat gebeurde in 1944 of daaromtrent. Toen had ik al mijn fundamentele keuzes al gemaakt, en dan word je een beetje als een eend waar het water van afglijdt. Er komen dingen op je af, maar je mening verandert er niet fundamenteel door, je vindt het wel interessant om te vergelijken, vast te stellen dat deze of gene wel wat op je lijkt, of op sommige punten ongelijk heeft, of dat je in sommige opzichten van hem afwijkt.

Ik denk dat dit voor bijna alle mensen die u noemt geldt. Neem bijvoorbeeld Michael Mann: ik heb zijn boek in manuscript gelezen, na publicatie heb ik het niet opnieuw gelezen, ik weet dus niet

hoeveel hij gewijzigd heeft. Maar ik herinner me mijn kennismaking met zijn werk als volgt. Ik geloof dat hij een jongeman was met een grote ambitie: het ontstaan van staten te bestuderen en te begrijpen in het licht van de gehele geschiedenis. Wat hij geschreven heeft was heel plausibel. Hij was erg geleerd. Hij beheerste een grote hoeveelheid informatie. Maar tevens vond ik hem te gepreoccupeerd met marxistische doctrines, veel meer dan ik nodig achtte: het primaat van het kapitaal en dergelijke, dingen die mij, nogmaals, niet als erg overtuigend voorkwamen. Ik denk dat Mann in zijn geschiedenis van de staat steeds marxisten bestrijdt. Iemand als Wolf is ook een voorbeeld. Wolf komt duidelijk voort uit een marxistische traditie en hij wil die traditie op metafysische wijze bevestigen. Ook Wallerstein komt uit een marxistische traditie, maar hij heeft het meest voor mij betekend. Hoofdzakelijk omdat zijn beeld van centrum-periferie mij heel aannemelijk leek. Dat begrippenpaar doet recht aan een aantal belangrijke aspecten van de werkelijkheid in de laatste drie of vier eeuwen. Zijn wens om alles te laten draaien om economische relaties komt mij echter voor als eenzijdig. Maar niettemin, het begrip centrum-periferie en daarmee samenhangende specifieke vormen van sociale organisatie, trof mij als een krachtig inzicht dat ik nog niet eerder was tegengekomen. Dat was nadat ik *The Rise of the West* geschreven had. Ik ging me realiseren dat een van de tekortkomingen van *The Rise of the West* was dat het onvoldoende aandacht besteedt aan het ontstaan van banden tussen verschillende volkeren van de wereld naarmate de communicatie toenam. En dat tegenover het simpele beeld van aparte beschavingen als de voornaamste krachten van de wereldgeschiedenis, een beeld moet worden gesteld van het ontstaan van kosmopolitisme, van zwervende bevolkingen of intermediaire bevolkingen die deel hebben aan verschillende beschavingen. Dit zie ik nu als een ernstig gebrek van mijn boek, zoals het geschreven was in 1963. Wallersteins nadruk op wat hij het 'wereldsysteem' noemt vertegenwoordigt eigenlijk weer het andere uiterste. De diverse culturen maken allemaal deel uit van dat systeem. En dat systeem lijkt het enige waar zijn belangstelling naar uitgaat, maar mijns inziens is dat 'wereldsysteem' niet het enige wat er toe doet. Men zou moeten streven naar een middenweg tussen deze twee extremen.

Hetzelfde geldt voor de ecologische dimensie die in mijn boek wel aangestipt wordt maar niet volledig uitgewerkt. Neem iemand als Crosby. Wanneer hij schrijft over ecologische relaties gaat hij aan bijna al het andere voorbij, maar dat het een onderdeel is van de

menselijke ervaring als geheel lijkt mij buiten kijf. De grote uitdaging is die relaties te betrekken bij al die andere dimensies van de menselijke ervaring. En dat is waar de volgende generatie historici, denk ik, mee zal worstelen.

Is het mogelijk een type wereldgeschiedenis te conceptualiseren met een aantal onderliggende patronen die fundamenteel zijn voor alle analyses, of zou men zich moeten beperken tot een thematische wereldgeschiedenis: de geschiedenis van ziekten, waar u over geschreven heeft, van economie of politiek - allemaal met hun eigen ontwikkeling, maar zonder een duidelijk gemeenschappelijk patroon?

McNeill: Ik weet niet wat u hier bedoelt met een gemeenschappelijk patroon. Voor 1500 waren de verschillende delen van de wereld zo goed als geïsoleerd van elkaar. Niet helemaal misschien, want de eerste menselijke migraties boden soms enige connectie met het grotere geheel, en mogelijk was er wel eens wat dat over de oceanen tot de beide Amerika's doordrong, of tot Australië of een ander eiland. Maar praktisch gesproken was de wereld onderverdeeld in een reeks kringen van met elkaar interacterende bevolkingsgroepen die elk hun eigen autonomie hadden. Het is nog maar sinds 1500 dat dat niet meer het geval is, vanaf de tijd dat de uitbreiding van de Europese macht en haar uitstraling die autonomie beperkte en tenslotte de autonomie van die aparte werelden nagenoeg vernietigde. Dus voor 1500 verwacht ik geen duidelijk algemeen patroon, behalve waar het de relaties tussen hogere en lagere vormen van kennis en vaardigheden betreft, die denk ik centraal staan in de menselijke ervaring van de wereld. In elk van deze regio's, wanneer er althans sprake is van een significante differentiatie in kennis en vaardigheden daarbinnen, zullen zich verschijnselen voordoen van uitwisseling en overname, of juist verzet daartegen wanneer die hogere vaardigheden een bedreiging vormen. Dit is de voornaamste motor van sociale verandering. Ik denk dat dit een soort universeel patroon is. Nu kan ik niet zeggen dat daar empirische bewijzen voor zijn. Neem een gebied als Australië waar, naar ik veronderstel, die differentiatie van vaardigheden niet erg groot is geweest. Maar men weet het niet zeker. De vaardigheden hebben zich mogelijk overwegend gericht op mythen en rituelen en de uitwerking van verwantschapssystemen. Het zou kunnen dat daar een centrum voor is geweest met een zekere uitstraling en diffusie, maar de sporen van een dergelijke geschiedenis zullen, denk ik, nooit gevonden worden. Dus het gaat hier meer om

a priori beweringen dan om empirische bewijzen. In de Euraziatische wereld is er mijns inziens voldoende empirische bewijsmateriaal voorhanden om deze wijze van reconstructie van het verleden aan-nemelijk te maken. In de Indiaanse wereld zijn de onzekerheden nog enorm groot. De archeologie van de Nieuwe Wereld staat nog in de kinderschoenen. Het beeld van de Maya's is in de afgelopen dertig jaar ingrijpend gewijzigd door de gedeeltelijke ontcijfering van hun schrift. Een vreedzaam volk dat zich bezighield met kalenders blijkt nu extreem bloeddorstig en oorlogszuchtig te zijn geweest. Deze verandering van het beeld van de Maya's kan haast niet drastischer en toont aan hoezeer de vroege archeologen beïnvloed werden door hun eigen wensgedachten over wat zij bestudeerden. Het zal nog wel een poos duren voordat een meer plausibele reconstructie van de pre-Colombiaanse, Indiaanse maatschappij, met relatief vaste chronologische markeringsmogelijk wordt. In mijn opvatting was de archeologie van de Andes een volslagen moeras, tijden en data waren volstrekt duister en de verscheidenheid van culturen leek zo enorm dat ik in wanhoop mijn handen ten hemel hief. Dus een patroon van duidelijke centra van creativiteit en diffusie van vaardigheden is voor de beide Amerika's nog niet gereconstrueerd. Maar ik hoop en ik geloof dat er te zijner tijd iets kan worden opgebouwd.

Tijdens uw Paradiso-lezing over de conceptualisering van wereldgeschiedenis zei u dat mensen u beticht hadden van een te grote belangstelling voor de sterksten. U zou alleen aandacht hebben voor de centra van hogere kennis en macht. Met andere woorden, de zwakken krijgen niet veel aandacht in uw werk. Is dit een onoplosbaar probleem voor wereldhistorici? En, zo niet, hoe zou men dit probleem dan moeten aanpakken?

McNeill: Tot op zekere hoogte denk ik dat dat misschien wel onoplosbaar is in die zin dat degenen die overwinnen nu eenmaal degenen zijn die de bronnen nalaten. Maar als je tegelijkertijd openstaat voor het feit dat mensen opzij zijn geschoven, zijn uitgemoord, dan kan dat matigend werken op eenzijdigheid in de aanvaarding van de nalatenschap der overwinnaars als de bronnen van de geschiedenis van de mensheid. Maar het is ook waar dat degenen die politiek en biologisch overwonnen hebben de mensen zijn die de dingen doorgeven aan de volgende generaties. Geschiedenis loopt via degenen die in termen van biologische en culturele overleving succesvol zijn geweest en ik denk niet echt dat dat kwalijk is. Beweren dat de

eigenlijke geschiedenis de geschiedenis is van al diegenen die uitgemeord zijn, lijkt mij niet juist. Per definitie hebben degenen die geëlimineerd werden hun levensstijl en hun wijze van samenleven niet kunnen doorgeven aan volgende generaties. Tot op zekere hoogte denk ik dat aandacht voor de sterksten, voor diegenen die succesvol zijn geweest, hetzelfde is als zeggen: 'We gaan het hebben over wereldgeschiedenis'. Zij hebben de wereldgeschiedenis gemaakt. Dat betekent evenwel niet dat men volslagen blind hoeft te zijn voor het eenvoudige principe dat elke constructie ook destructie met zich meebrengt. Dat geldt zowel voor ideeën als voor gebouwen. Een wijs historicus behoort dat altijd in gedachten te houden. Wanneer hij bewondert wat ontstaan is, dient hij te bedenken dat iets anders ten onder is gegaan. Dat is een elementair principe. Het is misschien moeilijk dat steeds in herinnering te houden, maar het is waar.

Een laatste, algemene vraag: wat voor adviezen zou u jonge ambitieuze wereldhistorici geven over de wijze waarop ze verder kunnen werken?

McNeill: Zoals ik al zei, volgens mij is de aangewezen weg te lezen wat er tot nu toe geschreven is. De leemtes te bekijken en te proberen die te dichten. Uiteindelijk denk ik dat dat bijna altijd neerkomt op een individuele inspanning, lezen en denken en schrijven. Het is wel nuttig je te verstaan met collega's met vergelijkbare interesses, ze kunnen je dikwijls helpen met de bibliografie, ze kunnen je wijzen op teksten die je verder kunnen helpen in je denken. Dat soort institutionele steun is wel van belang, en het is belangrijk tijd vrij te maken om te lezen en te denken. Onze universiteiten verschaffen die vrije tijd, althans in zekere mate. De dimensies van wereldgeschiedenis die samengevoegd moeten worden zijn de culturele, de economische en de biologische. Voorzover dat niet al gedaan is. Het zal zeker een langdurige inspanning vergen voldoende informatie te verzamelen en een synthetisch model te ontwerpen waarmee een meer adequate wereldgeschiedenis geschreven kan worden. Maar de agenda lijkt mij glashelder.

Vertaling Leonoor Broeder